

dr Iwona Gęsicka

ORCID: 0000-0001-5308-4939

i.a.gesicka@gmail.com

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Roszczenie o odszkodowanie za szkodę spowodowaną naruszeniem zobowiązania pracowniczego – glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 7 marca 2019 r., III PK 21/18

Słowa kluczowe: *prawo pracy; przedawnienie roszczeń ze stosunku pracy; odpowiedzialność za szkodę; naruszenie obowiązków pracowniczych; szkoda*

Przedmiotem glosy jest próba polemiki ze stanowiskiem Sądu Najwyższego wyrażonym na kanwie głosowanego wyroku, dotyczącego roszczenia pracodawcy z tytułu odpowiedzialności pracownika za nienależyte wykonanie obowiązków pracowniczych oraz przedawnienia się roszczenia. Odwołując się do stanowisk przedstawicieli doktryny oraz wyrażanych dotychczas w judykaturze, autorka podejmuje próbę przedstawienia argumentów podważających częściowo zasadność ogólnego poglądu wyrażonego przez Sąd Najwyższy na tle przedmiotowego orzeczenia dotyczącego daty wymagalności roszczenia pracodawcy w związku z koniecznością zapłaty odsetek z tytułu nieopłaconych składek na ubezpieczenia społeczne. Podaje ona w wątpliwość możliwość ponoszenia przez pracownika odpowiedzialności za szkodę w omawianym stanie faktycznym.

Wprowadzenie

Zapoznanie się z tezą głosowanego orzeczenia prowadzi do wniosku, że wpisuje się ono w od dawna dominującą linię orzeczniczą, która neguje możliwość przedawnienia się roszczenia przed datą wymagalności. Treść orzeczenia wskazuje również, że ze szkodą należy utożsamiać uszczerbek w mieniu pracodawcy. Co do zasady wypada zgodzić się z przywołaną tezą. Znajduje ona również potwierdzenie w obowiązujących przepisach prawa i jest utrwalona w orzecznictwie. Kiedy bliżej przeanalizuje się stan faktyczny sprawy i zapadłe na jego tle rozstrzygnięcie, okazuje się, że stanowi

ono znakomity przykład, jak wiele trudności – i to nie na płaszczyźnie dowodowej – może w praktyce sprawiać właściwe ustalenie daty wymagalności, tj. momentu powstania szkody, z tytułu wyrządzenia której pracownik może ponosić odpowiedzialność odszkodowawczą. Analiza prawna prowadzi do wniosku, że odpowiedź na pytanie, kiedy w danym wypadku pracodawca mógł najwcześniej powziąć wiadomość o powstałej szkodzie, przy przyjęciu odmiennych założeń teoretycznych dotyczących daty wymagalności może doprowadzić do całkowicie różnych rozstrzygnięć. Stąd tezie Sądu Najwyższego w głosowanym orzeczeniu nie sposób przypisać charakteru definitywnego

w przypadku, kiedy wyłącznie pracodawca ma wpływ na ostateczną datę powstania szkody oraz na jej rozmiar. Z tego też względu orzeczenie zasługuje na bliższą uwagę.

I. Stan faktyczny i rozstrzygnięcie

Na podstawie uzasadnienia postanowienia Sądu Najwyższego¹ można ustalić następujący stan faktyczny sprawy, w której ten wyrok zapadł. Powód – pracodawca – wniósł o zasądzenie od byłego pracownika – dyrektora placówki leczniczej – kwoty 16 116,13 zł tytułem naprawienia szkody w mieniu pracodawcy z tytułu nienależytego wykonywania obowiązków pracowniczych. Powód wskazał, że szkoda, której naprawienia dochodzi, to odsetki od składek na ubezpieczenia społeczne. Powód w wyniku przeprowadzonej 10 lipca 2013 r. kontroli musiał odprowadzić do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych zaległe składki wraz z odsetkami. Pozwany jako pracownik dokonywał w imieniu pracodawcy czynności z zakresu prawa pracy. W latach 2008–2009 zawierał lub aneksował w imieniu powoda umowy z personelem medycznym, nazywane umowami o dzieło, w tym przedłużając okres ich obowiązywania.

W trakcie kontroli ustalono, że zawierane przez pozwanego umowy o dzieło z personelem medycznym były niewłaściwe, a w ich miejsce powinny być zawarte umowy-zlecenia. W konsekwencji wydana została decyzja ustalająca, zgodnie z którą umowy te powinny zostać „oskładkowane”. W decyzjach wskazano wysokość należnych składek na ubezpieczenia społeczne. Od należności głównej naliczone zostały odsetki za okres od zawarcia lub aneksowania przez pozwanego zakwestionowanych umów o dzieło do dnia ich zapłaty. Zapłaty składek wraz z odsetkami powód dokonywał etapami w okresie od 17 czerwca 2015 r. do 20 kwietnia 2016 r. 16 września 2015 r. strona powodowa zaważwała pozwanego do próby ugodowej w związku z dochodzonym od nie-

go odszkodowaniem, następnie złożyła pozew o zapłatę. Sądy I i II instancji oddaliły powództwo, uwzględniając podniesiony przez pozwanego zarzut przedawnienia roszczenia. Początek biegu rocznego terminu przedawnienia z art. 291 § 2 k.p.² zdaniem sądów I i II instancji należało wiązać z datą zapoznania się pracodawcy z protokołem kontroli ZUS (powzięcia wiadomości o szkodzie), co nastąpiło 16 sierpnia 2013 r. Z protokołu kontroli wynikało, jakie umowy są kwestionowane. Wskazano w nim również istotne dla przedmiotu niniejszej sprawy okoliczności, tj. na jaki okres i przez kogo umowy były zawierane lub aneksowane, kto ponosił odpowiedzialność za błędne nawiązywanie lub kontynuowanie stosunków zatrudnienia, jaka była kwota zaległych składek i za jakie okresy. Dokument ten w ocenie sądów I i II instancji zawierał wszystkie dane niezbędne do ustalenia powstania szkody w mieniu pracodawcy. W związku z tym sądy uznały, że termin przedawnienia upłynął 16 sierpnia 2014 r., tj. po upływie roku od powzięcia przez powoda informacji o nieprawidłowościach.

Sąd Najwyższy uchylił zaskarżony wyrok i sprawę przekazał do ponownego rozpoznania. Sformułował on tezę, że „bieg terminu przedawnienia roszczenia odszkodowawczego z art. 114 k.p. rozpoczyna się od dnia, w którym roszczenie stałoby się wymagalne, gdyby uprawniony podjął czynność w najwcześniejszym możliwym terminie, który jednakże nie może być wcześniejszy niż moment wyrządzenia wierzycielowi szkody w związku z nienależytym wykonaniem zobowiązania. Roszczenie o odszkodowanie za szkodę spowodowaną naruszeniem zobowiązania pracowniczego powstaje bowiem nie wcześniej niż w momencie zrealizowania się wszystkich przesłanek, które – w myśl art. 114 i 115 k.p. – decydują o powstaniu zobowiązania”³.

¹ Wyrok SN z dnia 7 marca 2019 r., III PK 21/18, LEX nr 2631804.

² Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (t.j. Dz.U. 2025, poz. 277 ze zm.).

³ Wyrok SN z dnia 7 marca 2019 r., III PK 21/18, LEX nr 2631804.

Rozważania prawne

Pracownik nie ponosi ryzyka związanego z działalnością pracodawcy, a w szczególności nie odpowiada za szkodę wynikłą w związku z działaniem w granicach dopuszczalnego ryzyka. Zasadą jest, że pracownik ponosi odpowiedzialność za szkodę w granicach rzeczywistej straty poniesionej przez pracodawcę i tylko za normalne następstwa działania lub zaniechania, z którego wynikła szkoda. Z kolei pracownik, który wskutek niewykonania lub nienależytego wykonania obowiązków pracowniczych ze swej winy wyrządził pracodawcy szkodę, ponosi odpowiedzialność materialną za wyrządzoną szkodę. Na podstawie art. 117 k.p. pracownik nie ponosi odpowiedzialności za szkodę w takim zakresie, w jakim pracodawca lub inna osoba przyczyniły się do jej powstania albo zwiększenia.

Zgodnie z art. 291 § 1 k.p. roszczenia ze stosunku pracy ulegają przedawnieniu z upływem 3 lat od dnia, w którym roszczenie stało się wymagalne. Na podstawie § 2 tego przepisu roszczenia pracodawcy o naprawienie szkody wyrządzonej przez pracownika wskutek niewykonania lub nienależytego wykonania obowiązków pracowniczych ulegają przedawnieniu z upływem 1 roku od dnia, w którym pracodawca powziął wiadomość o wyrządzeniu przez pracownika szkody, nie później jednak niż z upływem 3 lat od jej wyrządzenia.

Wykładni przepisów prawa pracy nie należy dokonywać w oderwaniu od podstawowej funkcji, jaką jest funkcja ochronna prawa pracy. Instytucja przedawnienia roszczeń powstała m.in. jako ochrona dłużnika (w tym przypadku pracownika) przed niepewnością jego sytuacji prawnej w przypadku bezczynności wierzyciela (pracodawcy) przez określony czas. Przedawnienie służy dyscyplinowaniu wierzycieli do dochodzenia roszczeń w czasie, w jakim dane prawo powinno być wykonane zgodnie ze swym przeznaczeniem⁴. Przepisy o przedaw-

nieniu mają charakter stabilizujący stosunki prawne i gwarantują ich pewność. Dopuszczenie możliwości realizowania roszczeń bez ograniczenia w czasie prowadziłoby do sytuacji, w której dłużnik pozostawałby przez lata w niepewności co do swej sytuacji prawnej⁵.

Postawiona przez Sąd Najwyższy teza jest co do zasady racjonalna i słuszna oraz zgodna z dotychczasową linią orzeczniczą⁶, jednak w okolicznościach tej sprawy przyjęcie przez sąd, że datą wymagalności jest dokonanie zapłaty odsetek przez pracodawcę, powoduje, że pracownik zostanie pociągnięty do odpowiedzialności w znacznie większym zakresie niż w dniu, kiedy pracodawca mógł najwcześniej żądać spełnienia świadczenia. Analizując niniejszą sprawę, należy przede wszystkim uwzględnić cel ustanowienia instytucji przedawnienia oraz zwrócić uwagę na różnicę pojęć: zdarzenia wywołującego szkodę, tj. zawarcie umów niewłaściwego rodzaju, wyrządzenia szkody rozumianej jako powstanie zobowiązania do zapłaty odsetek i wyrządzenia szkody rozumianej jako uszczerbek w mieniu pracodawcy, tj. faktycznej zapłaty odsetek.

Szkoda co do zasady rozumiana jest jako uszczerbek w mieniu lub majątku pracodawcy, ale szkodę można w omawianym stanie faktycznym rozumieć także jako powstanie pasywów, czyli zobowiązania do zapłaty odsetek od nieopłaconych składek⁷. Szkoda polega nie

⁴ 12 lutego 1991 r., III CRN 500/90, OSNC 1992, nr 7–8, poz. 137.

⁵ A. Kosut, *Komentarz do art. 291 [w:] Kodeks pracy. Komentarz*, t. II: Art. 94–304(5), red. K.W. Baran, Warszawa 2022.

⁶ Por. wyrok SN z dnia 5 października 2011 r., II PK 38/11, „Monitor Prawa Pracy” 2012, nr 2, poz. 84; wyrok SN z dnia 14 październik 2004 r., I PK 580/03, niepubl.; wyrok SN z dnia 16 września 1997 r., I PKN 261/97, OSNC 1998, nr 18, poz. 535; wyrok SN z dnia 28 czerwca 2005 r., III PK 45/05, niepubl.

⁷ W zakresie teorii i definicji dotyczących szkody por. R. Longchamps de Brier, *Zobowiązania*, Poznań 1948, s. 239; A. Ohanowicz, J. Górski, *Zarys prawa zobowiązań*, Warszawa 1970, s. 46; T. Dybowski [w:] *System Prawa Cywilnego*, t. III, cz. 1: *Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, red. S. Grzybowski, Wrocław 1981, s. 214 i n.; A. Szpunar, *Ustalenie odszkodowania*

⁴ T. Zieliński, *Prawo pracy. Zarys systemu*, cz. 3, Warszawa 1986, s. 204. Zob. też: wyrok SN z dnia

tylko na zmniejszeniu się aktywów wskutek utraty lub zmniejszenia wartości poszczególnych składników majątku, ale również na zwiększeniu się pasywów wskutek powstania nowych zobowiązań lub zwiększenia się już istniejących⁸.

Sąd Najwyższy przyjął, że data zapłaty odsetek jest jednocześnie datą wymagalności i dniem wyrządzenia szkody polegającej na uszczupleniu majątku pracodawcy. Biorąc powyższe pod uwagę, data powzięcia przez pracodawcę wiadomości o zaległościach składkowych, przypadająca przed powstaniem tak określonej szkody, nie ma wpływu na ustalenie początku biegu terminu przedawnienia. Niezasadne jest w mojej ocenie uznanie, że bez znaczenia był fakt świadomości pracodawcy o powstaniu zobowiązania do zapłaty składek wraz z odsetkami, i przyjęcie, że dopiero w dniu zapłaty odsetek pracodawca „dowiedział się” o powstaniu szkody. Pracodawca bez wątpliwości wiedział o ryzyku powstania zobowiązania do zapłaty składek, jeszcze zanim nastąpiła kontrola (potwierdza to chociażby zmiana polityki kadrowej i całkowite odejście od zawierania umów o dzieło już w 2011 r.). Następnie te przypuszczenia znalazły potwierdzenie w protokole kontrolnym i ostatecznie w decyzji ZUS. Na żadnym etapie – zarówno co najmniej uzasadnionych wątpliwości, jak i formalnego potwierdzenia stanu sprawy przez ZUS – pracodawca nie przeciwdziałał powstaniu szkody. W czasie, kiedy mógł jej zapobiec, oraz następnie po wydaniu decyzji nie zdecydował się na zminimalizowanie szkody w postaci zobowiązania do zapłaty odsetek, dopuszczając do ich narastania. Pracodawca odwlekał wystąpienie z roszczeniem wobec pracownika przez kilka lat, tj. od momentu, kiedy powziął informację o powstaniu zobowiązania do zapłaty, aż do chwili faktycznego dokonania zapłaty należ-

nych składek wraz z odsetkami – tym samym przerzucił niejako na pracownika ryzyko prowadzonej przez siebie działalności.

Przyczynowe zdarzenie wywołujące szkodę, w tym przypadku podpisanie niewłaściwego rodzaju umów, w określonych okolicznościach mogłoby w ogóle nie doprowadzić do powstania szkody. Sytuacja taka miałaby miejsce wówczas, gdyby kontrola ZUS się nie odbyła, a wadliwie zawierane umowy nie zostały przez organ rentowy ujawnione i zakwestionowane. Tym samym zdarzenie potencjalnie wywołujące szkodę (zawarcie kwestionowanych przez ZUS umów), nawet jeśli nosiłoby znamiona nienależytego wykonywania obowiązków pracowniczych, nie wywołałoby skutku w postaci powstania zobowiązania do zapłaty odsetek. Co więcej, szkoda nie wystąpiłaby w ogóle, jeśli pracodawca podjąłby działania i opłacił składki z tytułu zawartych umów przed wszczęciem przez ZUS kontroli – w postępowaniu sądowym wykazano bowiem, że pracodawca wiedział już w 2011 r., tj. przed kontrolą ZUS, o tym, że stosowane przez pozwanego umowy były niewłaściwe. Mimo posiadania tej wiedzy i zmiany rodzaju stosowanych umów powód nie zdecydował się na dokonanie zgłoszeń do ZUS uprzednio zawieranych umów i dobrowolne opłacenie od nich należnych składek.

Przyjęcie w tych okolicznościach założenia, że datą wymagalności jest spełnienie zobowiązania w postaci zapłaty odsetek, bez zastosowania reguły, że bieg przedawnienia rozpoczyna się od dnia, w którym roszczenie stałoby się wymagalne, gdyby uprawniony podjął czynność w najwcześniejszym możliwym terminie, tj. dowiedzenia się o powstaniu zobowiązania, mogłoby prowadzić do nadużyć, m.in. poprzez zwlekanie przez pracodawcę z zapłatą należnych odsetek, tym samym powiększanie długu od chwili, kiedy powstało zobowiązanie, do ich zapłaty. Od pracodawcy jako podmiotu działającego na rynku profesjonalnie oczekiwać należy wyższej niż u pracownika (nawet wykwalifikowanego) świadomości prawnej i posiadania instrumentów do skutecznego dochodzenia roszczeń.

w prawie cywilnym, Warszawa 1975, s. 27; J. Winiarz, *Obowiązek naprawienia szkody*, Warszawa 1970, s. 97.

⁸ Zob. wyrok SR dla Warszawy Pragi-Południe w Warszawie z dnia 19 grudnia 2019 r., VI P 519/17.

Ponadto wskazać wypada, że wysoce wątpliwe jest, czy działanie pracownika w okolicznościach niniejszej sprawy można w ogóle uznać za działanie zawinione, a tylko takie działanie byłoby podstawą odpowiedzialności pracowniczej. Roszczenie pracodawcy o odszkodowanie za szkodę spowodowaną naruszeniem zobowiązania pracowniczego powstaje nie wcześniej niż w momencie zaistnienia przesłanek przewidzianych w przepisach art. 114 k.p. oraz 115 k.p., tj. powstania szkody w majątku pracodawcy, niewykonania lub nienależytego wykonania obowiązków pracowniczych, winy pracownika, normalnego (adekwatnego) związku przyczynowego między działaniem pracownika a szkodą⁹. Biorąc powyższe pod uwagę oraz fakt, że stosunek pracy jest stosunkiem starannego działania, pracownikowi, który w dacie zawierania umów kieruje się interesem pracodawcy oraz interesem osób świadczących na rzecz pracodawcy pracę, działa w przekonaniu, że podejmowane przez niego czynności są zgodne z przepisami, trudno przypisać winę. Nie można także uznać, że pracownik ten działał w sposób niedbały ani że w sposób nienależyty wykonywał swoje obowiązki.

Pracodawca, o ile jeszcze na etapie kontroli mógł mieć nadzieję, że wcześniej dostrzeżone przez niego nieprawidłowości nie zostaną zauważone, to najpóźniej w dniu wydania decyzji ZUS wiedział, że bez wątpliwości poniesie konsekwencje finansowe zawieranych przez pracownika umów. Mimo posiadania wiedzy o powstaniu zobowiązania do zapłaty należnych składek wraz z odsetkami pracodawca przez 6 lat od dowiedzenia się o zobowiązaniu nie wystąpił z roszczeniem wobec pracownika o zapłatę odsetek z tytułu naliczonych składek od zawieranych przez niego umów. Nie informował pracownika o poczynionych przez ZUS ustaleniach, samodzielnie i bez wiedzy pracownika podejmował dalsze decyzje w sprawie – odwołując się od decyzji ZUS – co wpłynęło bezpośrednio na ostateczną wysokość odsetek.

W związku z tym, że odsetki od składek ZUS mają charakter ustawowy, obowiązek ich zapłaty ma charakter bezwzględny. Znając charakter zobowiązania, pracodawca powinien mieć świadomość istnienia szkody w postaci zobowiązania do zapłaty co najmniej w dniu odebrania protokołu kontroli, a najpóźniej w dniu odebrania decyzji ZUS. Na marginesie jedynie wspomnieć wypada, że pracodawca już w 2011 r., tj. przed wszczęciem kontroli, zmienił rodzaj zawieranych z lekarzami umów, co świadczy o tym, że miał pełną świadomość nieprawidłowości z lat 2008–2009 (tj. zawierania umów o działo w miejsce umów-zleceń) – stąd odwoływanie się od prawidłowych decyzji ZUS było całkowicie nieracjonalne i ostatecznie zwiększyło znacząco należne odsetki.

Istotne wydaje się również zwrócenie uwagi na charakter prawny samych odsetek z tytułu nieopłaconych składek. Roszczenie o odsetki za opóźnienie ma charakter akcesoryjny i wyraża się uzależnieniem ich powstania od istnienia niespełnionego w terminie roszczenia o świadczenie pieniężne roszczenia głównego. Związek roszczeń akcesoryjnych, które już powstały, z roszczeniem głównym może się różnie kształtować¹⁰. Co do roszczeń akcesoryjnych, które nie pełnią funkcji zabezpieczającej, a więc takich, jak roszczenia o odsetki za opóźnienie, przyjmuje się, że nie ma teoretycznie przeszkód, aby ich los był niezależny od losu roszczenia głównego¹¹. Próba przeniesienia pełnej i wyłącznej odpowiedzialności na pracownika z tytułu zapłaconych odsetek w świetle powyższych argumentów jest całkowicie bezzasadna. Nawet jeśli przyjąć, że szkoda wystąpiła wraz z zapłatą odsetek przez pracodawcę, to weryfikacji powinna podlegać kwota roszczenia pracodawcy, tj. powinna zostać obniżo-

⁹ Wyrok SN z dnia 7 marca 2019 r., III PK 21/18, LEX nr 2631804.

¹⁰ Por. uchwałę połączonych Izb SN: Cywilnej i Administracyjnej oraz Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 12 czerwca 1981 r., V PZP 3/81, OSNC 1982, nr 7, poz. 92.

¹¹ Uchwała 7 sędziów SN z dnia 26 stycznia 2005 r., III CZP 42/04, LEX nr 141130; wyrok SN z dnia 7 lutego 2023 r., II CSKP 338/22, LEX nr 3537866; wyrok SO w Bydgoszczy z dnia 15 maja 2020 r., VIII Ga 75/20.

na stosownie do stopnia przyczynienia się do jej powstania przez pracodawcę, czyli w zasadzie do jej wyzerowania (pracodawca wiedział o nieprawidłowościach przed kontrolą ZUS, nie odprowadził składek dobrowolnie, odwołując się od prawidłowych decyzji ZUS, spowodował, że odsetki narastały).

2. Wina i nienależyte wykonywanie obowiązków pracowniczych

Rozpoznanie kwestii możliwości przypisania pracownikowi winy czy też niewykonania lub nienależytego wykonania obowiązków pracowniczych ma kluczowe znaczenie dla rozpoznania istoty sprawy, stąd w mojej ocenie Sąd Najwyższy zasadnie postanowił o przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania, wskazując, że sąd II instancji poczynił jedynie marginalne (aczkolwiek według mnie słuszne) uwagi dotyczące zakresu odpowiedzialności pracowniczej za szkodę oraz wskazanych podstaw rozstrzygnięcia, tj. art. 114, 115, 117 k.p. Warto zwrócić uwagę, że w okresie (dość odległym, tj. w latach 2008–2009), kiedy zawierano umowy o dzieło w miejsce umów-zleceń, takie działania podmiotów zatrudniających oraz osób dokonujących czynności z zakresu prawa pracy były powszechne. Działo się tak z kilku powodów, m.in. braku precyzyjnych informacji i interpretacji prawnych oraz konieczności poszukiwania oszczędności. Brak było w tamtym czasie jasnych wytycznych ze strony ZUS, a zatrudniający sporadycznie występowali o wydanie indywidualnych interpretacji, jakie czynności mogą być realizowane na podstawie umowy o dzieło. Stanowisko judykatury w tamtym czasie także nie było na tyle czytelne, aby bezspornie uznać, że dany rodzaj umowy jest jednoznacznie niewłaściwy. Oczywiście jest, że zawarcie w tych przypadkach umów-zleceń byłoby bezpieczniejsze, ale obowiązkiem osób kierujących podmiotem zatrudniającym jest utrzymanie rentowności przedsięwzięcia, również poprzez obniżanie kosztów pracy. Zastępowanie umów tymi mniej kosztownymi było jedną z nagminnie stosowanych metod – w tamtym czasie,

uwzględniając skromne orzecznictwo i brak jasnego stanowiska ZUS, mieściło się w granicach dopuszczalnego ryzyka. Nie bez znaczenia jest też stanowisko osób świadczących pracę – w tamtym czasie powszechne było zawieranie umów o dzieło w miejsce umów-zleceń ze względu na oczekiwania samych lekarzy, którzy z reguły obowiązkowe składki mieli już odprowadzane od umów o pracę.

Zawarcie przez pozwanego umów o dzieło, które zostały zakwestionowane pod kątem ich zgodności z prawem, powinno być oceniane w kontekście działania w granicach ryzyka i w interesie pracodawcy oraz osób świadczących pracę. Oceniając cele i skutki podejmowanych przez pozwanego działań, należałoby uwzględnić ówczesny (lata 2008–2009) powszechny brak świadomości prawnej w tym zakresie, dążenie do optymalizacji kosztów, wybór samych zainteresowanych (lekarzy i pielęgniarek). Zasadne byłoby ocenianie skutków działań pozwanego według stanowisk doktryny i judykatury z dat, kiedy decydował o zawieraniu umów, a nie według dat zakończonych w 2015 r. postępowań.

3. Wymagalność roszczenia

Zgodnie z art. 120 § 1 zd. 2 k.c.¹² początkiem biegu przedawnienia roszczeń o świadczenia polegające na działaniu jest dzień wymagalności wierzytelności, przy czym jeśli wymagalność wierzytelności zależy od dokonania czynności przez uprawnionego, początek biegu przedawnienia następuje z dniem, w którym roszczenie stałoby się wymagalne, gdyby uprawniony podjął czynność w najwcześniejszym możliwym terminie. Dla rozpoczęcia biegu przedawnienia nie jest zatem istotne to, czy czynność uprawnionego została podjęta¹³. Hipotetyczny termin wymagalności to dzień, kiedy najwcześniej uprawniony mógł czyn-

¹² Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. 2024, poz. 1061 ze zm.).

¹³ Zob. wyrok SN z dnia 24 kwietnia 2003 r., I CKN 316/01, OSN 2004, nr 7–8, poz. 117.

ność podjąć oraz kiedy roszczenie stałoby się wymagalne, gdyby uprawniony wówczas tę czynność podjął¹⁴. Wskazać należy, że zgodnie ze stanowiskiem Sądu Najwyższego okresowy charakter świadczeń dłużnika zobowiązanego do zapłaty odsetek za opóźnienie przejawia się w tym, iż z każdym dniem opóźnienia powstaje wobec dłużnika odrębne roszczenie o odsetki, które jest również od tego dnia wymagalne i od tego dnia zaczyna się przedawniać¹⁵.

Ponadto rozpoczęcie biegu przedawnienia związane z powzięciem wiadomości o dokładnej wysokości szkody nie znajduje uzasadnienia w treści art. 291 § 2 k.p. Powoływany przepis nie wprowadza warunku powzięcia wiadomości o precyzyjnej wysokości szkody, lecz o szkodzie jako takiej. Wykładnia gramatyczna wskazuje więc, że wystarczy wiadomość o samej szkodzie¹⁶. Roszczenia pracodawcy o naprawienie szkody wyrządzonej przez pracownika wskutek niewykonania lub nienależytego wykonania obowiązków pracowniczych ulegają przedawnieniu z upływem 1 roku od dnia, w którym pracodawca powziął wiadomość o wyrządzeniu przez pracownika szkody. Datą powzięcia przez pracodawcę wiadomości o wyrządzonej przez pracownika szkodzie w rozumieniu art. 291 § 2 k.p. jest data, w której pracodawca uzyskał wiadomość o faktach, z których – przy prawidłowym rozumowaniu – można i należy wyprowadzić wnioski, że szkoda jest wynikiem zawnionego działania lub zaniechania pracownika, a nie data, w której wniosek taki został rzeczywiście przez pracodawcę z faktów tych wyprowadzony, względnie w której został przedstawiony pracodawcy przez inną osobę¹⁷.

Zgodnie z orzecznictwem Sądu Najwyższego dla rozpoczęcia biegu przedawnienia

nie jest istotne to, czy czynność uprawnionego została podjęta i czy uprawniony w ogóle był świadom tego, że powinien podjąć jakąś czynność w celu zrealizowania roszczenia¹⁸. Ustalenia wymaga okoliczność, kiedy najwcześniej uprawniony mógł tę czynność podjąć oraz kiedy roszczenie stałoby się wymagalne, gdyby uprawniony wówczas tę czynność podjął. Początek biegu przedawnienia powinien być wskazany jako moment, kiedy możliwe było stwierdzenie z dużym prawdopodobieństwem, graniczącym z pewnością, że zobowiązanie będzie musiało zostać wypełnione. Pracodawca, aby wypełnić przesłanki powzięcia wiadomości o powstaniu zobowiązania, nie musiał znać konkretnej wysokości tego zobowiązania, co więcej – w przypadku ustawowych odsetek nie jest kwestią problematyczną wyliczenie precyzyjnej ich wysokości. Dla skutecznego powzięcia wiadomości o wyrządzeniu szkody, poza stwierdzeniem powstania zobowiązania, pracodawca musi znać osobę sprawcy szkody. Mając wiedzę o powstałym zobowiązaniu (co najmniej w dniu otrzymania protokołu kontroli, a najpóźniej w dniu otrzymania decyzji ZUS) oraz o osobie odpowiedzialnej za zawieranie niewłaściwych umów, pracodawca mógł wystąpić z roszczeniem przeciwko konkretnej osobie wraz z ustaleniem danych wskazujących na jej odpowiedzialność za spowodowanie lub przyczynienie się do powstania szkody¹⁹.

Trzyletni termin przedawnienia wynikający z art. 291 § 2 k.p. rozpoczyna bieg w dniu wyrządzenia szkody, niezależnie od powzięcia przez pracodawcę wiadomości o wyrządzeniu szkody i jej sprawcy. W konsekwencji roszczenie o naprawienie szkody przedawnia się z upływem 3 lat od wyrządzenia szkody będącej następstwem zachowania się pracownika – także szkody rozumianej jako powstanie zobowiązania, a nie wyłącznie powstanie skutku w postaci uszczerbku w majątku pracodawcy.

¹⁴ P. Machnikowski, *Komentarz do art. 120 [w:] Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2023, Legalis.

¹⁵ Uchwała SN z dnia 9 listopada 1994 r., III CZP 141/94.

¹⁶ K. Jaśkowski, *Początek biegu przedawnienia roszczeń zaskładu pracy według art. 291 § 2 k.p.*, „Nowe Prawo” 1990, nr 4–6, s. 102.

¹⁷ Wyrok SN z dnia 10 sierpnia 1978 r., I PR 167/78, OSNCP 1979, nr 3, poz. 56 z głosem M. Piekarskiego, „Państwo i Prawo” 1979, z. 8–9, s. 228.

¹⁸ Wyrok SN z dnia 24 kwietnia 2003 r., I CKN 316/01, OSP 2005 nr 8, poz. 94, s. 404.

¹⁹ Por. wyrok SN z dnia 6 kwietnia 1987 r., IV PR 89/87, OSNCP 1988, nr 7–8, poz. 106.

W omawianej sprawie zdarzeniem wywołującym szkodę było zawieranie umów o dzieło w miejsce umów-zleceń, które miało miejsce w latach 2008–2009. W konsekwencji przyjęcie w omawianej sprawie, że datą wymagalności jest data zapłaty odsetek przez pracodawcę w 2015 r., oznaczałoby, że przepisy prawa pracy, w tym również te dotyczące przedawnienia – ograniczające czasowo możliwość dochodzenia roszczeń, pełniące co do zasady funkcję ochronną wobec pracownika – straciły na znaczeniu. Pracodawca w tych okolicznościach mógłby skutecznie domagać się spełnienia świadczenia w 2015 r., kiedy o zobowiązaniu do zapłaty odsetek dowiedział się już w 2013 r. (protokół kontroli i decyzja ZUS).

Założenie, że pracodawca „dowiedział się” o szkodzie w chwili, kiedy zapłacił odsetki, jest fikcją. Przyjęcie z kolei, że data zapłaty odsetek w tych okolicznościach jest datą wymagalności, prowadzi do nadużycia w postaci możliwości dochodzenia od pracownika roszczenia aż po 7 latach od zdarzenia wywołującego szkodę. Przy ocenie powzięcia przez pracodawcę wiadomości o wyrządzeniu szkody przez pracownika jest istotne, czy pracodawca dowiedział się zarówno o powstaniu szkody, jak i o tym, że jej sprawcą był pracownik – a to pracodawca wiedział już w dniu otrzymania protokołu kontroli²⁰. Dowiedzenie się o szkodzie należy rozumieć jako powzięcie wiadomości nie tylko o fakcie powstania szkody, ale również o tym, kto i w jakiej wysokości był sprawcą tej szkody – dopiero wówczas można wystąpić wobec określonej osoby z żądaniem zapłaty konkretnej kwoty²¹, przy czym pracodawca powinien wyczerpać dostępne możliwości uzyskania tej informacji jak najwcześniej. W konkretnej sytuacji chodzi oczywiście o rzeczywistą możliwość uzyskania przez pracodawcę takiej informacji²².

Przedawnienie z art. 291 § 2 k.p. rozpoczyna swój bieg od powzięcia przez pracodawcę wiadomości o wyrządzeniu przez pracownika szkody, co oznacza, że dla upływu terminu przedawnienia nie jest ważne, czy pracodawca znał wówczas dokładną wielkość niedoboru lub też mylnie ją określił²³. Istotne jest, aby pracodawca mógł wystąpić przeciwko pracownikowi jako sprawcy szkody i ustalić okoliczności wskazujące na spowodowanie przez pracownika szkody w całości lub w części²⁴ – w okolicznościach omawianej sprawy mógł to zrobić najwcześniej w dniu odebrania protokołu kontroli, a najpóźniej w dniu odebrania decyzji. W zakresie hipotetycznego terminu wymagalności zgodnie ze stanowiskiem doktryny wyjątek od reguły, że początkiem biegu przedawnienia roszczeń o świadczenia polegające na działaniu jest dzień wymagalności wierzytelności, przewiduje art. 120 § 1 zd. 2 k.c. Zdaniem Piotra Machnikowskiego jeśli wymagalność wierzytelności zależy od dokonania jakiejś czynności przez uprawnionego, to przy zastosowaniu reguły ogólnej uprawniony decydowałby o początku biegu przedawnienia, co kłóci się z celem tej instytucji. Dlatego ustawa stanowi, że w takim przypadku początek biegu przedawnienia jest niezależny od tego, kiedy (i czy w ogóle) roszczenie stało się wymagalne. Następuje on z dniem, w którym roszczenie stałoby się wymagalne, gdyby uprawniony podjął czynność w najwcześniej możliwym terminie²⁵. Dla rozpoczęcia biegu przedawnienia nie jest zatem istotne to, czy czynność uprawnionego została podjęta i czy uprawniony w ogóle był świadom tego, że przysługuje mu roszczenie i powinien podjąć jakąś czynność w celu jego zrealizowania²⁶.

Podsumowując, należy stwierdzić, że w okolicznościach faktycznych sprawy nie

²⁰ Zob. M. Piekarski [w:] *Kodeks pracy z komentarzem*, red. F. Rusek, Warszawa 1979, s. 689.

²¹ Wyrok z dnia 15 września 1978 r., IV PR 205/78, LEX nr 14459.

²² Wyrok SN z dnia 4 listopada 1986 r., IV PR 340/86, PiZS 1987, nr. 4, s. 59.

²³ Zob. wyrok SN z dnia 5 lutego 1991 r., i PR 429/90, LEX nr 14681.

²⁴ Por. wyrok SN z dnia 6 kwietnia 1987 r., IV PR 89/87, OSNCP 1988, nr 7–8, poz. 106.

²⁵ *Ibidem*; P. Machnikowski, *Komentarz do art. 120*.

²⁶ Wyrok SN z dnia 24 kwietnia 2003 r., I CKN 316/01, Legalis.

można uznać, że o szkodzie pracodawca dowiedział się dopiero w dacie dokonania zapłaty należnych odsetek. Uważam, że przyjęcie w niniejszym stanie faktycznym oraz podobnych okolicznościach stanowiska, że szkodą jest wyłącznie uszczerbek w majątku pracodawcy w postaci dokonania zapłaty odsetek od należnych składek, prowadziłoby do sytuacji niedopuszczalnej, tj. przerzucenia na pracownika ryzyka związanego z prowadzeniem działalności pracodawcy oraz ponoszenia w nadmiernym zakresie kosztów nienależytego wykonania obowiązków (inna sprawa, że w tym konkretnym przypadku nie można moim zdaniem mówić o nienależytym wykonywaniu obowiązków pracowniczych przez pozwanego, który działał

zgodnie ze swoją wiedzą w interesie pracodawcy). Szkodę pracodawcy w okolicznościach niniejszej sprawy należy rozumieć jako powstanie pasywów, tj. powstanie zobowiązania do zapłaty, które w przypadku ustawowych odsetek od zobowiązań publicznoprawnych jest w zasadzie nieuniknione. Jeśli nie uwzględni się istnienia szkody także jako powstania zobowiązania, doprowadzi to do sytuacji, w której pracodawca będzie uprawniony do podjęcia, w zasadzie swobodnie, decyzji o tym, kiedy i czy w ogóle rozpocznie się bieg przedawnienia oraz jaka będzie data wyrządzenia szkody i jaki ostatecznie będzie jej rozmiar, co biorąc pod uwagę całokształt ochronnych przepisów prawa pracy, byłoby niedopuszczalne.

Abstract

Claim for compensation for damage caused by violation of an employment obligation – commentary to the Supreme Court's judgment of 7 March 2019, III PK 21/18

Keywords: labor law; statute of limitations for claims under the employment relationship; liability for damages; breach of employment duties; damages

The subject of the study is an attempt to polemicize with the position of the Supreme Court expressed on the background of the judgment under review, concerning the employer's claim for liability of an employee for improper performance of employment duties and the statute of limitations of the claim. Referring to the positions of representatives of the doctrine and the positions expressed so far in the jurisprudence, the author attempts to present arguments undermining, in part, the validity of the general view expressed by the Supreme Court against the background of the ruling in question regarding the due date of the employer's claim in connection with the necessity of paying interest on unpaid contributions. The author casts doubt on the possibility of the employee's liability for the damage in the facts in question.

Bibliografia

Literatura

- Dybowski T. [w:] *System Prawa Cywilnego*, t. III, cz. 1: *Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, red. S. Grzybowski, Wrocław 1981.
- Kosut A., *Komentarz do art. 291 [w:] Kodeks pracy. Komentarz*, t. II: *Art. 94–304(5)*, red. K.W. Baran, Warszawa 2022.
- Jaśkowski K., *Początek biegu przedawnienia roszczeń zakładu pracy według art. 291 § 2 k.p.*, „Nowe Prawo” 1990, nr 4–6.
- Longchamps de Bérier R., *Zobowiązania*, Poznań 1948.

Machnikowski P., *Komentarz do art. 120 [w:] Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2023, Legalis.

Ohanowicz A., Górski J., *Zarys prawa zobowiązań*, Warszawa 1970.

Piekarski M., *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 10 sierpnia 1978 r., i PR 167/78*, „Państwo i Prawo” 1979, z. 8–9.

Piekarski M. [w:] *Kodeks pracy z komentarzem*, red. F. Rusek, Warszawa 1979.

Szpunar A., *Ustalenie odszkodowania w prawie cywilnym*, Warszawa 1975.

Winiaż J., *Obowiązek naprawienia szkody*, Warszawa 1970.

Zieliński T., *Prawo pracy. Zarys systemu*, cz. 3, Warszawa 1986.

Akty prawne

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. 2024, poz. 1061 ze zm.).

Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (t.j. Dz.U. 2025, poz. 277 ze zm.).

Orzecznictwo

Uchwała połączonych Izb SN: Cywilnej i Administracyjnej oraz Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 12 czerwca 1981 r., V PZP 3/81, OSNC 1982, nr 7, poz. 92.

Uchwała SN z dnia 9 listopada 1994 r., III CZP 141/94.

Wyrok SN z dnia 10 sierpnia 1978 r., I PR 167/78, OSNCP 1979, nr 3, poz. 56 z glosą M. Piekarskiego, „Państwo i Prawo” 1979, z. 8–98.

Wyrok SN z dnia 15 września 1978 r., IV PR 205/78, LEX nr 14459.

Wyrok SN z dnia 4 listopada 1986 r., IV PR 340/86, PiZS 1987, nr 4.

Wyrok SN z dnia 6 kwietnia 1987 r., IV PR 89/87, OSNCP 1988 nr 7–8, poz. 106.

Wyrok SN z dnia 5 lutego 1991 r., I PR 429/90, LEX nr 14681.

Wyrok SN z dnia 12 lutego 1991 r., III CRN 500/90, OSNC 1992, nr 7–8, poz. 137.

Wyrok SN z dnia 16 września 1997 r., I PKN 261/97, OSNC 1998, nr 18, poz. 535.

Wyrok SN z dnia 24 kwietnia 2003 r., I CKN 316/01, OSN 2004, nr 7–8, poz. 117.

Wyrok SN z dnia 14 października 2004 r., I PK 580/03, niepubl.

Wyrok SN z dnia 28 czerwca 2005 r., III PK 45/05, niepubl.

Wyrok SN z dnia 5 października 2011 r., II PK 38/11, „Monitor Prawa Pracy” 2012, nr 2, poz. 84.

Wyrok SN z dnia 7 marca 2019 r., III PK 21/18, LEX nr 2631804.

Wyrok SR dla Warszawy Pragi-Południe w Warszawie z dnia 19 grudnia 2019, VI P 519/17.